

חברה

דוח מדדים לקהילה מיטיבה

חלק שלישי במחקר שהוגדר על ידי
המייסדים כ:

”קהילה מיטיבה לקידום מוביליות
חברתית, חוסן קהילתי ואיכות חיים

במאה ה-21”

ד"ר שי בן יוסף
ד"ר איילה קיסר-שוגרמן
פרופ' רון קנת
ד"ר ראובן גל
גב' איילת רווה

חינוך

כלכלה

מדע
וטכנולוגיה

סביבה
ואנרגיה

תכנון
ארוך טווח

תעשייה
וחדשנות

תשתיות
פיזיות

בריאות

הון
אנושי

השכלה
גבוהה

יוני
2022

דוח מדדים לקהילה מיטיבה

חלק שלישי במחקר שהוגדר על ידי המייסדים כ:

"קהילה מיטיבה לקידום מוביליות חברתית, חוסן קהילתי ואיכות חיים
במאה ה-21"

יוני 2022

מוגש לג'וינט ישראל-אשלים, לאגף משאבי קהילה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים
החברתיים ולקרן רש"י

החוקרים:

ד"ר שי בן יוסף

ד"ר איילה קיסר-שוגרמן

פרופ' רון קנת

ד"ר ראובן גל

גב' איילת רוזה

תוכן עניינים

1.....	תוכן עניינים
2.....	רשימת טבלאות
3.....	מבוא.....
6.....	רשימת המדדים
7.....	1. מדדים המעריכים באופן רוחבי מספר אפיקי פעולה במשולב.....
7.....	1.1 מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה
8.....	1.2 מדד GEAR למסוגלות קהילתית.....
9.....	1.3 מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס
10.....	1.4 MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות המקומית
11.....	1.5 תו התקן הקהילתי – שדמות ק.מ.ה – אורנים
12.....	1.6 תדריך למיפוי ואבחון קהילתי – שדמות ק.מ.ה – אורנים
13.....	2. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה החברתי
13.....	2.1 מדד קהילתיות, החברה למתנ"סים 2021
14.....	2.2 כלי לאמידת החוסן הקהילתי - (CCRAM- Conjoint Community Resiliency Assessment Measure)
15.....	2.3 Sense of Community Index (SCI)
16.....	2.4 McManus's Relative Overall Resilience Model - ROR (מדד חוסן כולל יחסי)
17.....	2.5 מדדים נוספים.....
18.....	3. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה הכלכלי.....
19.....	4. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה האורבני-פיסי
20.....	4.1 מדדי משרד הבינוי והשיכון והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה – "שבונה 360°"
21.....	4.2 מדד הליכתיות.....
22.....	5. מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי בקהילות ולהערכת אימפקט לקהילה מיטיבה.....
23.....	5.1 מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019 (למ"ס)
24.....	5.2 המדד החברתי-כלכלי לרשויות מקומיות, למ"ס
25.....	5.3 מדדי קיימות (הון) בישראל אוגוסט, למ"ס 2021
26.....	5.4 Gentrification Score – ציון ג'נטריפיקציה (עילות)
27.....	5.5 מיטביות (well-being) *

- טבלה 1: רשימת מדדים 6
- טבלה 2: מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה 7
- טבלה 3: מדד GEAR למסוגלות קהילתית 8
- טבלה 4: מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס 9
- טבלה 5: MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות מקומית 10
- טבלה 6: תו התקן הקהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים 11
- טבלה 7: תדריך למיפוי ואבחון קהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים 12
- טבלה 8: מדד קהילתיות, החברה למתנ"סים 2021 13
- טבלה 9: כלי לאמידת החוסן הקהילתי CCRAM 14
- טבלה 10: Sense of Community Index (SCI) 15
- טבלה 11: McManus's Relative Overall Resilience Model - ROR (מדד חוסן כולל יחסי) 16
- טבלה 12: מדדי משרד הבינוי והשיכון והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה – "שכונה 360°" 20
- טבלה 13: מדד הליכתיות 21
- טבלה 14: מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019 (למ"ס) 23
- טבלה 15: המדד החברתי-כלכלי לרשויות המקומיות, למ"ס 24
- טבלה 16: מדדי קיימות (הון) בישראל אוגוסט, למ"ס 2021 25
- טבלה 17: Gentrification Score – ציון ג'נטריפיקציה (עילות) 26
- טבלה 18: מיטביות (well-being) * 27

מוגשת כאן סקירת מדדים מהארץ ומהעולם לקהילה מיטיבה על שלושת היבטיה (חברתי, כלכלי, אורבני-פיסי)¹. הסקירה כוללת הערות מקדימות לגבי שיטות וכלים קיימים למדידה; התייחסות לנושא הקריטריונים לתיעוד המדדים; המלצות לאופי היישום בשטח; והמלצות לחיבור ושילוב המדדים הבולטים שאותרו.

האתגר

מהלך קהילה מיטיבה מכוון לגייס מאמץ לאומי על מנת לשפר מוביליות חברתית, איכות חיים וחוסן במרחב הקהילתי, בדגש על קהילות גיאוגרפיות בפריפריה חברתית. שלושת האימפקטים הללו הינם תוצאה של פעולה סימולטנית בארבעה אפיקי פעולה וארבע מערכות פעולה (ראו פרק שלישי במסמך האפיון²). תהליך יצירת התוצאות המנבאות³ את השגת האימפקט הוגדר במסמך האפיון על פי 17 עקרונות פעולה. מכאן עולה כי מהלך קהילה מיטיבה הוא מהלך מורכב ביותר -- הן ברמת האימפקט, הן בתוצאות המנבאות אותו והן בתהליך המוביל אליהן (בן יוסף, 2021). נוסף לכך את העובדה כי המציאות החברתית-כלכלית-קהילתית בכל מקום היא ייחודית ועל כן קשה מאוד להסיק ממדידה במקום אחד על המציאות במקום אחר, או להשוות בין מדידות שנעשו בזמנים שונים.

בנוסף, ראוי לקחת בחשבון כי ההשפעה על מוביליות חברתית, איכות חיים וחוסן קהילתי נובעת ממגוון רחב של תהליכים פוליטיים-חברתיים-כלכליים-אורבניים שנוצרים ברמה המקומית, וממגוון רחב של תהליכים ברמה הלאומית וברמה העולמית. רובם אינם מושפעים רק על ידי מהלך קהילה מיטיבה.

כך שכאשר ניגשים למדוד את מהלך קהילה מיטיבה יש לעשות זאת בצניעות רבה. כמו במשל "העיוורים והפיל" (שם חמישה עיוורים ממששים ומוזדדים אברים שונים של הפיל, אך אינם מצליחים להגיע להבנה שמדובר בפיל...) – כך גם אין דרך לפתח מדד המבודד את השפעת קהילה מיטיבה ובוחן את מדדי התהליך (KPI), התוצאות המשפיעות והאימפקט, בדרך המאפשרת השוואה מלאה בין קהילות, או לאורך ציר הזמן. בתוך כל המורכבות הזו, אפשר למדוד באופן מהימן יחסית השפעות מקומיות, בטווחי זמן קצרים, בנושאים ממוקדים.

¹ יצוין כאן בהבלטה שרק בשלבים מתקדמים במהלך העבודה הוחלט על שילוב אפיק הפעולה החינוכי, ואפיק זה לא כלול ולא עודכן בתכולת העבודה של מחקר זה. זו הסיבה לכך שאפיק הפעולה החינוכי נעדר ממסמך זה.

² בכל המקומות בהם מצוין "מסמך האפיון" הכוונה היא למסמך "אפיון המושג קהילה מיטיבה", יוני 2022.

³ הכוונה במונחי "המודל הלוגי" ל-Outputs; במינוחי הג'וינט הן נקראות לרוב "תוצאות מנבאות".

אז מה, בכל זאת, מציע המסמך הזה?

אספנו מגוון רחב של מדדים המודדים פרמטרים משמעותיים בתהליכים לקידום קהילה מיטיבה ובתוצאות מנבאות, שאנו משערים כי יש להם השפעה חיובית על האימפקט בתחומי המוביליות החברתית, איכות החיים והחוסן הקהילתי. אנו מציעים מדדים אלה כמעין תפריט שיאפשר לפועלים במסגרת קהילה מיטיבה לנטר ולשפר את פעילותם.

בכל מדד הגדרנו לאלו מבין אפיקי הפעולה שהוצגו במסמך האפיון הוא רלוונטי.

נציין כי העדפנו להביא למסמך זה בעיקר כלים שפותחו והותאמו למציאות החברתית-תרבותית הישראלית (אך לא רק), על אף שבספרות המחקר מתועדים כלים רבים ומגוונים להערכת קהילות באפיקי פעולה שונים. מאגר מידע רחב ומקיף רוכז בספר שיצא רק לאחרונה⁴ (Ohmer, 2019). למדנו ממנו על כלים שלא מצאנו להם מקבילה ישראלית, כמו: מדד אנתרופיה (Entropy index) שמטרתו לנטר שונות בין-קבוצתית שכונתית; או מדד לנחשלות מרוכזת (Concentrated Disadvantage) שמטרתו לאמוד הבדלים בין שכונות במדדים של עוני.

על אף שכלים אלה עשויים לשרת באופן מיטיבי פעילים וארגונים המעורבים בעבודה קהילתית בישראל, הרי שיש להתאימם למאפייני החברה הישראלית, ולנתונים הנאספים במפקדי אוכלוסין ישראליים. לכן, בחרנו שלא להציגם במסמך זה.

קריטריונים לתיעדוף המדדים

הערת פתיחה: השוואה בין מדדים המודדים בדרכים שונות נושאים שונים עלולה להטעות. הדירוג של כל מדד צריך להיות בזיקה לתוצאה מסויימת או לפרקטיקה ייחודית שהוא אמור להעריך את האפקטיביות שלה. אותו מדד, בנסיבות שונות, בידיהם של אנשים (פעילים קהילתיים, למשל) שונים – יקבל שקלול שונה.

נציג להלן חמישה קריטריונים באמצעותם ניתן לבדוק רלוונטיות של כל מדד לגופו בשירות מהלך קהילה מיטיבה. שימוש בקריטריונים אלו בידיהם של עובדים ופעילים קהילתיים, כאלו שעושים שימוש ממשי במדדים השונים בשטח, יוכל לשמש אותם גם לתיעדוף ודרוג המדדים השונים, בהתאם לנסיבות הספציפיות.

להקלת הדירוג והתיעדוף של המדדים, אנו מציעים ניקוד של 1-5 (כאשר 1 הוא הנמוך ביותר ו-5 הוא הגבוה ביותר). בשניים מו הקריטריונים (קריטריונים 2 ו-3) אף הצענו הגדרות מפורטות יותר לניקוד זה.

להלן חמשת הקריטריונים:

1. רלוונטיות וכוללנות (Inclusiveness).

באיזו מידה המדד מכסה טווח רחב של תוצאות מנבאות אימפקט המבוקש שנכללו במסמך האפיון.

⁴ Ohmer, M. L., Coulton, C., Freedman, D. A., Sobek, J. L., and Booth, J., 2019. *Measures for community and neighborhood research*. Sage Publications Inc.

2. מה מודדים?

- הרמה הגבוהה ביותר (4-5) היא מדידת תוצאות מנבאות (Outputs) הקשורות לאימפקט הרצוי של קהילה מיטיבה;
- הרמה הבינונית (3-4) היא מדדי תהליך (Key Process Indicators) המודדים את מידת ההלימה של הפעילות לעקרונות הפעולה של קהילה מיטיבה, כפי שפורטו בפרק השני של מסמך האפיון;
- הרמה השלישית (1-2) היא מדידת עמדות של בעלי עניין ביחס למהלך ולהשפעתו.

3. תרומת הליך המדידה למהלך.

במהלכים חברתיים תהליך המדידה הוא מאפיין התערבותי המשפיע על התוצאות. בקריטריון זה הבחנו בין:

- דרכי מדידה התורמות באופן מכוון לתהליך העבודה (4-5);
- דרכי מדידה בעלות השפעה מזערית על התהליך (3-4);
- דרכי מדידה העלולות לחולל שיבוש בתהליך (1-2).

4. שיתוף אנשי הקהילה במדידה והערכה.

אחד העקרונות המובילים במסמך האפיון הוא "הסתמכות רבה ככל האפשר על אנשי הקהילה". הדברים אמורים גם בתהליכי המדידה. לכן, ככל שרמת המעורבות של אנשי הקהילה בקבלת החלטות על דרכי המדידה, בתהליך המדידה ובהערכת תוצרי המדידה גבוהה יותר, כך יינתן ציון גבוה יותר למדד על-פי קריטריון זה.

5. בצועות⁵ (Implementability).

עד כמה קל ליישם את תהליך המדידה ולנתח את הממצאים, במונחי עלות-תועלת. כולל משאבי כח אדם, לוח זמנים, תקציב, ידע מקצועי ומגבלות אתיקה. ככל שמלאכת המדידה קלה וזמינה ליישום כך הציון בקריטריון זה יהיה גבוה יותר.

התהליך המומלץ ליישום המדידה במהלך קהילה מיטיבה

אופן השימוש במדדים השונים איננו אקראי והוא מוכתב בין השאר על ידי שלבי המהלך:

1. **שלב מוקדם** – שימוש במדדים כלליים כחלק מתהליך קבלת ההחלטות במהלך על המקומות בהם תופעל התוכנית ועל מיקוד אפיקי הפעולה בכל מקום;
2. **לאחר מיקוד תחומי הפעולה, טרום-פתיחה** – שימוש במדדים התואמים את אפיקי ההתערבות:
 - ליצירת "מדד בסיס" לנתוני פתיחה;
 - לשיתוף כלל מחזיקי העניין, ליצירת שפה משותפת והסכמה על "מצב פתיחה".
3. **בשלב תכנון וביצוע** – שימוש במדדים בשני היבטים:
 - כחלק ממתודת ההתערבות, מתוך הבנה כי תהליך המדידה הוא חלק מתהליך ההתערבות;
 - כנתונים המכוונים את המשך השיפור והדיוק של התכנית.

⁵ על פי מילון אבניאון: "האיכות והמצב של היות בציע (גם היתכנות)".

רשימת המדדים

בעמודים הבאים תוצג רשימת מדדים רלוונטיים לקהילה מיטיבה, כפי שנאספו מסקירות הספרות שביצענו ומדיווחי הפעילים הקהילתיים שתושאלו על ידינו. עבור כל מדד יצוין המקור הרלוונטי ובמידת האפשר גם מראה מקום. לאחר סקירה קצרה של המדד ומטרותיו העיקריות, יבוא גם תיאור מפורט של המדד והאופן בו פותח. בהמשך יוצגו אפיקי הפעולה בהם המדד הינו רלוונטי (במקרים רבים – יותר מאפיק פעולה אחד) וכן המלצות ספציפיות ליישום המדד. לבסוף יופיע מהי השפה המקורית בה פותח המדד (וכן קיומו של תרגום בעברית) ובמקרים רבים – גם איש קשר עימו ניתן להתייעץ לגבי שימושים במדד.

בחלק הראשון של הרשימה מוצגים מדדים העוסקים באופן רחבי במספר אפיקי פעולה; בחלק השני של הרשימה מוצגים מדדים העוסקים באופן ממוקד יותר בכל אחד מאפיקי הפעולה בנפרד – החברתי, הכלכלי והאורבני-פיסי; בחלק השלישי של הרשימה מוצגים מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי של קהילות ולהערכת אימפקט של קהילה מיטיבה (חלק מהמדדים זמינים ברמה הארצית בלבד, אחרים ניתנים להשגה ברמה מקומית).

להלן רשימת המדדים לפי סדר הופעתם.

טבלה 1: רשימת מדדים

1. מדדים העוסקים באופן רחבי במספר אפיקי פעולה	
1.1	מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה
1.2	מדד GEAR למסוגלות קהילתית
1.3	מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס
1.4	MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות המקומית
1.5	תו התקן הקהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים
1.6	תדריך למיפוי ואבחון קהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים
2. מדדים המתמקדים באפיק הפעולה החברתי	
2.1	מדד קהילתיות, החברה למתנ"סים 2021
2.2	כלי לאמידת החוסן הקהילתי - (CCRAM)
2.3	Sense of Community Index (SCI)
2.4	McManus's Relative Overall Resilience Model- ROR
3. מדדים המתמקדים באפיק הפעולה הכלכלי	
4. מדדים המתמקדים באפיק הפעולה האורבני-פיסי	
4.1	"שכונה 360°" - מדדי משרד הבינוי והשיכון והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה
4.2	מדד הליכתיות
5. מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי בקהילות ולהערכת אימפקט לקהילה מיטיבה	
5.1	מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019
5.2	המדד החברתי-כלכלי לרשויות מקומיות, למ"ס
5.3	מדדי קיימות (הון) בישראל אוגוסט, למ"ס 2021
5.4	Gentrification Score – ציון ג'נטריפיקציה (עילות)
5.5	מיטביות (Well-Being)

1. מדדים המעריכים באופן רחבי מספר אפיקי פעולה במשולב

1.1 מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה

טבלה 2: מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה

פירוט	נושא
מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה. החברה למתנ"סים. http://matnasim.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/madad100takzir1213.pdf	מקור, ומראה מקום:
לבחון באיזו מידה היישוב הנמדד מזמן איכות חיים קהילתיים עבור תושביו. המדד מציב תמונת מצב עכשווית על המתרחש ביישוב, מאפשר להנהגתו להבין האם השקעתם היא במקומות הנכונים והאם הם מפיקים את המיטב מהמשאבים והיכולות שהם משקיעים. המדד מהווה בסיס לשיפור קהילתי, ולבניית תוכנית עבודה שתקדם את החיים הקהילתיים ביישוב. המדד מהווה כלי תשתיתי לצמצום פערים בין יישובים ולמיפוי היישובים בהתאם לאורח החיים הקהילתי אותו הם מנהלים.	מטרת הכלי:
המדד משלב בין נתונים אובייקטיביים כמותיים וחד משמעיים המאפשרים השוואה, יצירת Benchmark, יכולת לזהות פערים ולצמצמם – בתוך היישובים בין קבוצות שונות, בין תחומים ונושאים – ובין היישובים, קבוצות הדומים. זאת לצד נתונים סובייקטיביים – המהווים את תפיסת ההצלחה. המדד מודד שלושה גורמי השפעה: 1. המרחב הציבורי – מבוסס על שבעה משתנים: תרבות ופנאי, ביטחון אישי, מבנים ציבוריים, גנים ציבוריים ובתי כנסת, תעסוקה, קיימות ואורח חיים בריא, חינוך וסך תקציב רשות לתושב. 2. ההון הקהילתי – היבטים כמותיים ואיכותיים של קשרים בין גורמים במרחב הקהילתי. חמישה משתני הון קהילתי: תמיכה באוכלוסיות ייחודיות, ערבות הדדית והתנדבות, אירועים, לכידות והגירה שלילית של תושבים. 3. ההשפעה הקהילתית – המעורבות והמסוגלות של הקהילה. מורכב מחמישה משתנים: אחוז ההצבעה, שיתוף תושבים ורשתות חברתיות, פיתוח יוזמות, פיתוח מנהיגות ושיתוף בין ארגונים ועסקים.	תיאור
המדד מודד "איכות חיים קהילתיים" בהתבסס על ערכים מספריים שניתנו לכל אחד מהמשתנים ואליהם מושווה כל יישוב בהתאם לתוצאות שהתקבלו בתהליך המדידה. כל תוצאה נבחנת ביחס ליעד ההשוואתי שהתקבל ממדידות קודמות. המדד נבנה על בסיס סקירת מדדים מהעולם, ותוקף ב 30 יישובים. המדד נמצא בהלימה ו"שיח" עם מדדים מובילים בעולם: מדד האושר העולמי של האו"ם (נמדד , בכ-100 מדינות), מדדים בארה"ב, בריטניה, אוסטרליה וקנדה.	פיתוח המדד:
חברתי, חינוכי, אורבני, כלכלי	אפיקי פעולה
כלי לבדיקת תוצאות מנבאות לפני, בעת ולאחר התערבות לפיתוח קהילתי. יכול לשמש כבסיס לתכנון מהלך קהילה מיטיבה יישובי. מוצע להשתמש במדד המא"ה אחת לשנתיים ולהשוות את התוצאות לתוצאות שהתקבלו במדידות הקודמות או ביישובים דומים.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
מישל בן שיטירית, מנהל אגף בינוי קהילה, חברה למתנ"סים.	איש קשר
--	הערות

1.2 מדד GEAR למסוגלות קהילתית

טבלה 3: מדד GEAR למסוגלות קהילתית

פירוט	נושא
גשר לעתיד ק.מ.ה – אורנים, בסיוע פרופ' אמנון פרנקל וד"ר עידן פורת https://www.ornanim.ac.il/sites/heb/content/kama/bridge/docs/gear.pdf	מקור, ומראה מקום:
הערכת מצב מוסכמת של תמונת מצב בסיסי ומדידת התקדמות בפרמטרים מרכזיים המשפיעים על מצב הקהילה. כל זאת בהשתתפות פעילה של מחזיקי עניין.	מטרת הכלי:
המדד מכיל ארבע "יכולות ליבה" ובכל אחת מהן 5 פרמטרים. הציונים נקבעים על סמך מתן ציון מספרי בהתייחסות אישית/קבוצתית/בין-קבוצתית בהתייחס לסולם ובו תיאור מפורט לכל רמה לכל משתנה. רכיבי ה-GEAR הם: א) משילות (Governance) : אסטרטגיה, יכולת ביצוע, לקיחת סיכונים, אחריות ואחריותיות, גיוס משאבים נדרשים. ב) כלכלה (Economy) : תשתיות, משקיעים, עוגן כלכלי, הסכמה רחבה, כלכלה יציבה. ג) אקטיביות (Activity) : השתתפות, רשתות חברתיות, גישה ואווירה חיובית, חדשנות, קשר למקום. ד) זיקות ושותפויות (Relationships) : אמון, אקלים ארגוני ופוליטי, שותפויות, תכניות, ביצוע באופן עצמאי.	תיאור:
המדד פותח על בסיס סקר ספרות, בהתייעצות עם ובהדרכת פרופ' אמנון פרנקל וד"ר עידן פורת מהטכניון. טרם נעשה בו שימוש נרחב המאפשר תיקוף נוסף.	פיתוח המדד:
בעיקר חברתי, כלכלי. ניתן להרחיב גם לאורבני-פיסי וחינוכי.	אפיקי פעולה
יישום מדד GEAR נעשה בגישה קהילתית, כאשר קבוצת מחזיקי עניין מקיימת דיון תוך מטרה להגיע לציון מוסכם בכל אחד מהמדדים, לאורך שלבי התהליך הקהילתי. המדדים השונים יכולים להיחשב כ KPI של תהליך פיתוח קהילתי ולשמש ככלי ליצירת הבנה טובה יותר בקרב מחזיקי העניין לגבי מצבם.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
טליה עומר, מנהלת גשר לעתיד, ק.מ.ה – אורנים.	איש קשר
--	הערות

1.3 מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס

טבלה 4: מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס

פירוט	נושא
Cutter, S. L., Burton, C. G., & Emrich, C. T. (2010). Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions. <i>Journal of homeland security and emergency management</i> , 7(1).	מקור, ומראה מקום:
ליצור תשתית לבחינה השוואתית של מצב החוסן הבסיסי בין ערים שונות. ובהמשך -- מדידות תקופתיות המאפשרות להמשיך לנטר את מצב החוסן.	מטרת הכלי:
המדד מוזדד אימפקט בארבעה תחומים: מצב סוציו-אקונומי, תפקוד המוסדות, תשתיות, והון קהילתי.	תיאור:
הבסיס לפיתוח המדד הוא קונספט מבוסס סקירת מחקרים בשם: DROP framework – גישה זו משלבת מדידת נתונים על הסביבה הטבעית, הסביבה הבנויה והמערכות החברתיות. המשתנים למדד נבחרו על פי מטא-אנליזה של מדדי חוסן קהילתי שערכו Cutter וחבריה.	פיתוח המדד:
חברתי, כלכלי, אורבני-פיסי.	אפיקי פעולה
ככל שהמדד יותאם לתנאים הישראליים, ניתן להשתמש בו למדידת תוצאות מנבאות חוסן לאור מהלך קהילה מיטיבה.	המלצות ליישום
אנגלית.	שפה
Susan L Cutter - scutter@sc.edu	איש קשר
תרגום לעברית, תוך הסתמכות על נתוני למ"ס (במקביל להסתמכות על נתוני ה-U.S. Census במחקר Cutter et al.) עשוי לשמש תשתית בסיסית למדידת חוסן קהילתי.	הערות

1.4 MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות המקומית

טבלה 5: MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות מקומית

פירוט	נושא
המסמך "MRI רשותי" ניתן להשגה בפניה לגשר לעתיד: גשר לעתיד ק.מ.ה, מכללת אורנים, דואר טבעון, 36006.	מקור, ומראה מקום:
המודל נועד לבחון ולאמוד את יכולתן של הרשויות מקומיות לפי סט של 8 מדדי הון: כלכלי, אנושי, חברתי, סביבתי, פוליטי, תשתיתי, ארגוני ותכנוני.	מטרת הכלי:
מדד השואב ומנתח נתונים ממערכות המידע העירוניות, משרדי ממשלה, למ"ס, מינהל התכנון ועוד. יוצר תמונה הוליסטית הנבנית על פי: 3 "עוצמות" – רשותית, חברתית, כלכלית. 8 סוגי הון – כלכלי, אנושי, חברתי, סביבתי, פוליטי, תשתיתי, ארגוני ותכנוני. 22 אינדיקטורים – ייעודי קרקע, אמצעים תכנוניים, ביצוע תכנוני בהיבט התכנוני, חוסן כלכלי של ההכנסות, גמישות ההוצאות, גמישות התב"ר, איכות סביבה רשותי, שותפויות, מינהל, עוצמת ראש הרשות, הון חברתי, תנועת אנשים, השקעה בחינוך ותרבות, בריאות הציבור, האתגר הקהילתי, הון כלכלי של הפרט, הון כלכלי יישובי, הטבות מס, הכשרה, הישגיות, תחבורה, איכות סביבה פיזית. 141 מדדים – הפרושים על פני 8 סוגי ההון והאינדיקטורים השונים.	תיאור:
התדריך נכתב על ידי צוות גשר לעתיד בהדרכת פרופ' אמנון פרנקל וד"ר עידן פורת.	פיתוח המדד:
חברתי, כלכלי, אורבני-פיסי.	אפיקי פעולה
הערכה שנתית לא פולשנית, יכולה לשמש כבסיס מידע לתכנון ושיפור תכניות התערבות ארוכות טווח, מאפשרת השוואה לרוחב בין רשויות דומות והשוואה לאורך שנות המדידה.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
טלי עומר – גשר לעתיד ק.מ.ה – אורנים.	איש קשר
מיועד לרשות המקומית, אך ככל שניתן לפלח מידע אפשר ליישם שכונות, רובעים או יישובים כפריים.	הערות

1.5 תו התקן הקהילתי – שדמות ק.מ.ה – אורנים

טבלה 6: תו התקן הקהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים

פירוט	נושא
תו התקן הקהילתי שדמות ק.מ.ה – אורנים https://www.oranim.ac.il/sites/heb/society/tools-articles/tools/tav/pages/default.aspx	מקור, ומראה מקום:
תו התקן הקהילתי מאפשר למפות ולמדוד את איתנותה של קהילה. התו נוצר במטרה לקדם ולחזק את הרשויות המקומיות בהיבט החברתי-קהילתי ולייצר חיים מיטביים.	מטרת הכלי:
תו התקן מודד את הפעילות של הרשות המקומית ואחרים בחמישה תחומים: 1. חיזוק הזהות המקומית 2. מימוש נכסים מקומיים 3. הגברת לכידות חברתית 4. קידום יזמות והשתתפויות 5. יצירת שותפויות	תיאור:
המדד נמצא בשלבי פיתוח מתקדמים. השלב הראשון שלו מבוסס על נתוני היקפי פעילות בכל אחד מהתחומים הנבדקים (KPI). כגון: שיעור תקציב לאירועי תרבות מקומיים, תמיכה תקציבית בעסקים קהילתיים, קיום צוותי חירום קהילתיים, שיעור הצבעה בבחירות, כמות ומגוון אירועי שיתוף ציבור. השלב המעמיק שלו מבוסס על שאלוני עמדות בתחומים השונים.	פיתוח המדד:
חברתי, כלכלי, אורבני-פיסי.	אפיקי פעולה
כלי לבדיקת תוצאות מנבאות לפני, בעת ולאחר התערבות לפיתוח קהילתי. יכול לשמש כבסיס לתכנון מהלך קהילה מיטיבה יישובי.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
בת עמי זיידל וד"ר נירית קורן-לורנס, שדמות, ק.מ.ה – אורנים.	איש קשר
--	הערות

1.6 תדריך למיפוי ואבחון קהילתי – שדמות ק.מ.ה – אורנים

טבלה 7: תדריך למיפוי ואבחון קהילתי – שדמות ק.מ.ה - אורנים

פירוט	נושא
<p>תדריך למיפוי ואבחון קהילתי בהוצאת שדמות והחברה למתנסים 2016. https://www.ornim.ac.il/sites/heb/content/kama/docs/%D7%AA%D7%93%D7%A8%D7%99%D7%9A-%D7%9E%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%99-%D7%A7%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%94.pdf</p>	<p>מקור, ומראה מקום:</p>
<p>מיפוי סוגי הון ונכסים, מיפוי זהות קהילתית, מיפוי שחקנים וקשרים. באמצעות השימוש בכלי ניתן לזהות את החוזקות של הקהילה ולהשתמש בהן ובהון הקיים בקהילה, כדי לקדם את עבודת המרכז הקהילתי.</p>	<p>מטרת הכלי:</p>
<p>זה אינו מדד, אם כי מכיל שאלונים מסוגים שונים, כגון שאלון מפורט לאבחון רמת ההון החברתי בקהילה, אלא כלי עזר (תדריך) למיפוי קהילה. הסעיפים המרכזיים בתדריך:</p> <ul style="list-style-type: none"> - מיפוי סוגי הון ונכסים: נכסים פיזיים, קבוצות וקטגוריות חברתיות, הון ונכסים אנושיים, הון ונכסים ארגוניים - מיפוי זהות קהילתית - מיפוי שחקנים ורשת קשרים: שלטון, ארגונים ועמותות, עסקים, תושבים - הנחיות לראיונות בביקורי בית - משחק למיפוי נכסים אישיים וקבוצתיים - שאלון לאבחון רמת ההון החברתי בקהילה 	<p>תיאור:</p>
<p>התדריך נכתב על ידי מרב סלומון ופרידה אלק משדמות אורנים, עם ועבור החברה למתנ"סים.</p>	<p>פיתוח המדד:</p>
<p>חברתי, אורבני-פיסי.</p>	<p>אפיקי פעולה</p>
<p>כלי רחב ומפורט ליצירת תשתית מידע עם הכניסה לתהליך קהילתי רחב. בנוסף לכך ניתן לעשות שימוש בחלקים מתוכו למיפוי סוגי הון ונכסים בקהילה, לפי העניין. מומלץ לשתף בתהליך המיפוי כמה שיותר פעילים בקהילה.</p>	<p>המלצות ליישום</p>
<p>עברית.</p>	<p>שפה</p>
<p>ד"ר מרב סלומון ופרידה אלק – שדמות ק.מ.ה – אורנים.</p>	<p>איש קשר</p>
<p>תפריט רחב של אמצעים, ניתן בהחלט להשתמש במרכיבים שונים באופן חלקי, לפי העניין.</p>	<p>הערות</p>

2. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה החברתי

2.1 מדד קהילתיות, החברה למתנ"סים 2021

טבלה 8: מדד קהילתיות, החברה למתנ"סים 2021

נושא	פירוט
מקור, ומראה מקום:	מדד קהילתיות. החברה למתנ"סים 2021. כדוגמא – ראו: https://www.givatshmuel.org.il/html5/prolookup.taf?& id=39368&did=4446&g=13619&title=%E0%F7%E5%20%F7%E4%E9%EC%E4%2D%EE%E9%E3%F2%20%E5%F9%E0%EC%E5%EF
מטרת הכלי:	המדד בוחן את מידת הקהילתיות ביישוב ומהווה בסיס לתוכנית עבודה להעלאת ממדי הקהילתיות בהתאמה לקבוצות והתחומים השונים ביישוב. בנוסף, ניתן להשוות בין רשויות וקהילות שונות, בכל ששת הגורמים הנמדדים.
תיאור	המדד כולל 6 גורמים מובחנים: - אמון והדדיות - הנכונות של יחידים לתמוך ולסייע לאחרים במרחב הקהילתי ללא תלות בהיכרות אישית וללא ציפייה לתמורה מיידית, מתוך אמונה בנורמות המשותפות של חברי הקהילה. - שייכות - המידה בה פרטים מרגישים כי הקהילה היא חלק חשוב מזוהותם, חשים זיקה וגאווה וחולקים נרטיב משותף. - חיבוריות – כמות, איכות וגיוון הקשרים החברתיים בין פרטים בקהילה ומידת השימוש בהם. - מחויבות – מידת הנכונות והיכולת של הפרט בקהילה לפעול למען טובת הכלל. - משמעותיות – המידה בה הפרט מרגיש בעל ערך ומשפיע בקהילתו. - פעולה קולקטיבית – הנכונות והיכולת לפעול ביחד מתוך הסכמה לקידום מטרות קהילתיות ופתרון בעיות משותפות.
פיתוח המדד:	תהליך פיתוח המדד החל ב-2019. מדד הקהילתיות יצא לדרך בכ-50 יישובים ברחבי הארץ. עד נובמבר 2021 מולאו כ-30,000 שאלונים. רוב היישובים כבר בשלב כתיבת תוכניות עבודה על בסיס המדד. תיקוף ראשון נעשה בעקבות פיילוט בתשעה יישובים וכעת מתבצע תיקוף שני, בעקבות שנת המדידה הראשונה. לאחר כשנתיים מהמדידה הראשונה מתבצעת מדידה נוספת לזיהוי התקדמות בסוגיות הספציפיות שהוגדרו כקריטיות ברשות המקומית.
אפיקי פעולה	חברתי.
המלצות ליישום	מדד הקהילתיות של החברה למתנ"סים משלב בין מדידת קהילתיות והנעת תכנית עבודה לקידום קהילתיות. מדובר במהלך ארגוני רחב היקף הדורש התגייסות רחבה של אנשי שטח ומטה. מומלץ לבצע העברות חוזרות של המדד בעקבות תהליכי שינוי המתרחשים בקהילה.
שפה	עברית.
איש קשר	מישל בן שיטרית, מנהל אגף בינוי קהילה, חברה למתנ"סים.
הערות	בבנה בליווי מקצועי של מכון המחקר ERI המתמחה בפיתוח מדדים חברתיים.

2.2 כלי לאמידת החוסן הקהילתי -

(CCRAM- Conjoint Community Resiliency Assessment Measure)

טבלה 9: כלי לאמידת החוסן הקהילתי CCRAM

פירוט	נושא
<p>הכלי נבנה על-ידי קבוצת חוקרים ישראלית בהובלת דימה לייקין, אודיה כהן, לימור אהרונסון-דניאל ומולי להד. המדד פורסם במבחר מאמרים, המופיעים בקישור הבא: https://in.bgu.ac.il/PREPARED/Pages/ccram.aspx</p>	<p>מקור, ומראה מקום:</p>
<p>מטרת הכלי היא לתת בידי ראשי קהילות ומקבלי החלטות את היכולת למקד ולכוון משאבים לגורמים שאותרו במחקר כבעלי השפעה על החוסן הקהילתי.</p> <p>כלי המדידה מתוקף לאמידה תקופתית של החוסן הקהילתי. בעת רגיעה, מסייע לחיזוק המוכנות ולמיקוד משאבים בתמיכה בנקודות המחלישות את החוסן. בשעת חירום מאפשר לאמוד את הנקודות שמחייבות תמיכה והתערבות.</p>	<p>מטרת הכלי:</p>
<p>המשתנים העיקריים הבונים את המדד הם:</p> <ul style="list-style-type: none"> - אמון חברתי - יכולות משותפות - מנהיגות - קשר למקום - מוכנות <p>המדד מבוסס על שאלון, תורגם לשפות שונות והונגש תרבותית.</p>	<p>תיאור:</p>
<p>בשנת 2010, ביוזמת ד"ר לימור אהרנסון-דניאל מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב ופרופ' מולי להד מהמכללה האקדמית תל-חי, נפגשו שמונה-עשר מומחי תוכן משבעה מוסדות אקדמיים בישראל ומרקע מגוון, והחלו בתהליך מחקרי מובנה לפיתוח כלי סטנדרטי לאמידה של החוסן הקהילתי בשיתוף מקבלי החלטות ממשדרי ממשלה שונים. הכלי הועבר בעשרות יישובים בישראל ועבר בדיקות מובהקות ותקפות. הכלי הדגים את יכולתו לייצר מדדים וסמנים המבחינים בין קהילות שונות במאפייני חוסן שונים.</p>	<p>פיתוח המדד:</p>
<p>חברתי.</p>	<p>אפיקי פעולה</p>
<p>לפני, בזמן ולאחר התערבות לחיזוק חוסן קהילתי. מדידות חוזרות מאפשרות אבחנה בהתחזקות או החלשה של מרכיבי חוסן שונים בקהילה.</p>	<p>המלצות ליישום</p>
<p>עברית.</p>	<p>שפה</p>
<p>אודיה כהן, המרכז לחקר המוכנות, ההערכות והמענה למצבי חרום ואסונות, אוניברסיטת בן גוריון.</p>	<p>איש קשר</p>
<p>הכלי תורגם לשפות שונות, ביניהן לערבית, רוסית ואנגלית.</p>	<p>הערות</p>

Sense of Community Index (SCI) 2.3

טבלה 10: Sense of Community Index (SCI)

פירוט	נושא
המדד מבוסס על מחקריהם של שביס ומקמילן (McMillan & Chavis, 1986), ניתן לראותו באתר: /https://www.senseofcommunity.com/soc-index	מקור, ומראה מקום:
בודק את תחושת הקהילתיות. המדד מבוסס על ההנחה שההשתייכות לקהילה מכילה מרכיב רגשי שניתן למדידה.	מטרת הכלי:
שאלון הבודק את תחושת הקהילה על פי ארבע יסודות: 1. חברות – תחושת שייכות או יחס אישי. ביטחון רגשי, תחושת שייכות והזדהות והרגשה של קבלה על ידי הקהילה; מחויבות לתרום ואף להקריב למען הקהילה; תחושת ערך; הרגשה של "החזקה" במערכת סמלים משותפת. 2. השפעה – תחושה של הפרט שיש לו השפעה בקהילה ושהקהילה משפיעה עליו. לרוב, השפעת הקהילה על החברים והשפעתם הם על הקהילה פועלות בו-זמנית; 3. אינטגרציה וסיפוק צרכים – תחושה שצרכי החברים יתמלאו באמצעות המשאבים שיכולים להשיג בשל היותם חברים בקהילה. 4. קשר רגשי משותף – המחויבות והאמונה כי חברי הקהילה חלקו ויחלקו היסטוריה, מקומות משותפים, זמן ביחד וחוויות דומות. קשר זה מתפתח ככל שיש יותר מגע חיובי ומשמעותי בין חברי הקהילה.	תיאור:
במהלך המחקר שליווה את פיתוח הכלי נמצאו שהוא מנבא בהצלחה התנהגויות של פרטים בקהילה (כמו השתתפות בפעילות התנדבותית בקהילה) וגם תיפקודים שונים של הקהילה כגוף. במקור, הכלי מבוסס על 12 פריטים (שלושה לכל מדד). בעקבות בדיקות מהימנות ותיקוף, פותחה וורסיה מתקדמת (SCI-2) המבוססת על 24 פריטים.	פיתוח המדד:
חברתי.	אפיקי פעולה
מדידת תוצאות מנבאות ברמת הקהילה. מאפשר ניטור תחושת קהילתיות על פני זמן.	המלצות ליישום
<u>אנגלית (ניתן לקבל רשות תרגום לעברית על ידי פניה באתר).</u>	שפה
דרך אתר - https://www.senseofcommunity.com	איש קשר
קיימות שתי וורסיות של הכלי – SCI-1 ו- SCI-2.	הערות

McManus's Relative Overall Resilience Model - ROR 2.4 (מדד חוסן כולל יחסי)

טבלה 11: McManus's Relative Overall Resilience Model - ROR (מדד חוסן כולל יחסי)

פירוט	נושא
<p>McManus, S., Seville, E., Brunnsden, D., & Vargo, J. (2007). <i>Resilience management: a framework for assessing and improving the resilience of organizations</i>.</p> <p>פוח במסגרת: Resilient Organizations, New Zealand, /https://www.resorgs.org.nz/about-resorgs.</p>	מקור, ומראה מקום:
<p>מיפוי חוסן קהילתי/ארגוני. איתור רמת לכידות, מסוגלות קולקטיבית, אקלים חברתי ומנהיגות בקהילה.</p>	מטרת הכלי:
<p>מקמאנוס ועמיתיו פיתחו ותיקפו שאלון למדידת חוסן המתמקד מחד, בבדיקת מוכנות להתמודדות עם מצבים קשים או אירועי אסון ומאידך, את היכולת להסתגלות ותיפקוד אדפטיבי לאחר האירוע.</p> <p>הנושאים המרכזיים בשאלון הם:</p> <ul style="list-style-type: none"> - לכידות – ערכים משותפים, נכונות לשיתוף פעולה, תקשורת מועילה, התייעצות, תמיכה הדדית. - מסוגלות – אמון חברי הקהילה ביכולת לבצע את משימות בהצלחה. - כוחות – תחושת כוח, השפעה ושליטה בהתרחשויות ותפיסות והתנהגויות של לקיחת אחריות על תוצאות העשייה. - אקלים חברתי – תקשורת פתוחה, אמון הדדי וביטחון פסיכולוגי, טיפוח התנהגויות וערכים של אלטרואיזם ותרומה לבלל. - מנהיגות מקדמת חוסן – מחוללת פעולה, דוגמא אישית, מתווכת סביבה חיצונית 	תיאור:
<p>הכלי פותח על ידי מקמאנוס ועמיתיו, במסגרת אירגון העוסק בהכנות למצבי משבר, בליווי קהילות ובשיקומן לאחר אירועי אסון. השאלון תוקף במדידות רבות בעולם ובישראל.</p>	פיתוח המדד:
<p>חברתי + עבודה עם פעילים בכל הערוצים.</p>	אפיקי פעולה
<p>מתאים להערכת יכולת וחוסן של צוותי עבודה וקבוצות פעילים, להערכת חוסן קהילתי.</p>	המלצות ליישום
<p>אנגלית במקור, תורגם לעברית.</p>	שפה
	איש קשר
<p>הכלי תורגם ונמצא בשימוש נרחב בישראל, בין השאר בצה"ל ועל ידי שאול קמחי ממכללת תל חי. מחייב קבלת רישיון להפעלתו.</p>	הערות

2.5 מדדים נוספים

בנוסף למדדים שפורטו לעיל עבור אפיק הפעולה החברתי, צוות המחקר ממליץ למבקשים להעריך תהליכים של פיתוח קהילה מיטיבה לאתר כלים ושאלונים בספר של Ohmer et. Al (2019), בו מרכזים כלים ושאלונים המתאימים למגוון צרכים קהילתיים.

להלן מס' דוגמאות לכלים ומראי מקום:

1. Community readiness Assessment

Plested, B. A., Edwards, R. W., & Jumper-Thurman, P. (2006). *Community readiness: A handbook for successful change*. Fort Collins, CO: Tri-Ethnic Center for Prevention Research.

2. Community Capacity scale

Lovell, S. A., Gray, A. R., & Boucher, S. E. (2015). Developing and validating a measure of community capacity: Why volunteers make the best neighbors. *Social Science & Medicine*, 133, 261-268.

3. Community Readiness, Community Capacity, and citizen Participation

Foster-Fishman P. G., Cantillpn, D., Pierce, S. J., & Van Egeren, L. A. (2007). Building an active citizenry: The role of neighborhood problems, readiness, and capacity for change. *American Journal of Community Psychology*, 39, 91-106.

Foster-Fishman P. G., Pierce, S. J., & Van Egeren, L. A. (2009). Who participates and why: Building a process model of citizen participation. *Health Education & Behavior*, 36(3), 550-569.

4. Contexts Affecting Community Organizing

Christian, B. D., & Speer, P. W. (2011). Contextual influences on participation in community organizing: A multilevel longitudinal Study. *American Journal of Community Psychology*, 47, 253-263.

5. Coalition, Representation, Participation, and Engagement

Kegler, M. C., & Swan, D. W. (2011) An initial attempt at operationalizing and testing the community coalition action theory. *Health Education & Behavior*, 38(3), 261-270.

6. Partner Networks and Processes

Provan, K.G., Veazie, M. A., State, L.K. & Teufel-Shone, N. I. (2015). The use of network analysis to strengthen partnerships. *Public Administration Review*, 65(5), 603-613.

7. Neighborhood Collective Efficacy

Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.

8. Social Capital Benchmark Survey

J. F. Kennedy School of Government: Harvard University. (2000). Social Capital Community Benchmark Survey: Executive summary. The Saguaro Seminar: Civic Engaement in America Project. Retrieved from <http://hks.harvard.edu/saguaro/communitysurvey/results.html>

9. Neighborhood Activism Measure

Sampson, R. J., & Graif, C. (2009). Neighborhood social capital as differential social organization resident and leadership dimensions. *American Behavioral Scientist*, 52(11), 1579-1605.

3. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה הכלכלי

היכולת להניע תהליכים ולממש תוצאות ברוח הכלכלה החברתית החדשה תלויים בהיבטים כמו: תחושת קהילתיות, בניית הון חברתי, מסוגלות קהילתית, הכרה בצורך לקדם אינטרסים משותפים, חוללות קהילתית, הקמת רשתות שיתופי פעולה ועוד. ההיתכנות של תוצאות אלו ברמת הקהילה, כפי שהיא נמדדת על-ידי המדדים שהוצגו בפרק 1 "מדדים העוסקים באופן רחבי במספר אפיקי פעולה" - עשויה לבא בין היתר גם קידום באפיק הפעולה הכלכלי.

המדדים הבאים, איפוא, הינם רלוונטיים לאפיק הפעולה הכלכלי:

- מדד איכות החיים הקהילתיים – מדד המא"ה
- מדד GEAR למסוגלות קהילתית
- מדדי חוסן קהילתי להשוואת תנאי בסיס
- MRI – מידע רשותי ייחודי לרשות המקומית
- תו התקן הקהילתי.

זאת ועוד, גם בפרק 5 "מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי בקהילות ולהערכת אימפקט לקהילה מיטיבה" מופיעים מספר מדדים הנוגעים ישירות לאפיק הכלכלי:

- מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019 (למ"ס)
- המדד החברתי-כלכלי לרשויות מקומיות (למ"ס)
- מדדי קיימות (הון) בישראל, 2021, למ"ס.

4. מדדים המתמקדים בהערכת אפיק הפעולה האורבני-פיסי

כמו באפיקים האחרים, היכולת להניע תהליכים ולממש תוצאות באפיק הפעולה האורבני-פיסי תלויה בהיבטים שונים ברמת הקהילה, הרשות המקומית והמדינה ומדידתה חופפת לעיתים את המדדים באפיקים האחרים. ואכן, חלק מהמדדים שנכללו בסעיפים שלעיל התייחסו גם לאפיק האורבני-פיסי ובדומה מופיעים מדדים אחדים כאלו גם בפרק הבא ("מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי בקהילות ולהערכת אימפקט לקהילה מיטיבה").

להלן מספר מדדים ייחודיים לאפיק הפעולה האורבני-פיסי:

4.1 מדדי משרד הבינוי והשיכון והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה – "שכונה 360"

טבלה 12: מדדי משרד הבינוי והשיכון והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה – "שכונה 360"

פירוט	נושא
<p>המועצה הישראלית לבניה ירוקה ומשרד השיכון והבינוי - https://ilgbc.org/wp-content/uploads/2019/09/15.07.19-%D7%92%D7%A8%D7%A1%D7%94-1.1.pdf</p>	מקור, ומראה מקום:
<p>"שכונה 360" הינו אוסף כלי מדידה אשר מטרתו לקדם את התכנון, הפיתוח והבינוי של שכונות איכותיות, בריאות ומשגשגות לאורך זמן. המדד מספק מסגרת עבודה ברורה, כוללת, אמינה ושקופה המסייעת להטמיע עקרונות תכנון בר קיימא במרחב המתוכנן.</p> <p>"שכונה 360" מתכלל אתגרי פיתוח רב-ממדיים באמצעות הצבת קריטריונים להערכה ואמות מידה לאיכות התהליך התכנוני, לשילוב שיקולים סביבתיים בתכנון ובביצוע, ולקידום עירוניות במרחב השכונתי. "שכונה 360" מבטיח כי התכנון, הפיתוח והבינוי של השכונה יתבצעו תוך התייחסות מערכתית ומקיפה לשלל הנושאים המשפיעים על יצירת שכונות המעניקות לתושביהן איכות חיים גבוהה.</p>	מטרת הכלי:
<p>המדד מבוסס על ארבעה תחומי השפעה, בהם 12 מאפיינים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. תשתית ובינוי – תהליכי תכנון, אתר הפרויקט, שימור ערכים קיימים, דיור, תפקוד המרחב, תבנית וקישוריות 2. מרחב טבעי וציבורי – רחוב ותנועה, שטחים פתוחים, מיקרו אקלים, מרחב בריא 3. שימוש יעיל במשאבים – אנרגיה, חומרים ופסולת 4. חדשנות והשגיות. <p>מאפיינים אלו נמדדים באמצעות 46 משתנים.</p>	תיאור:
<p>פרי עבודתם והתייחסותם של 275 ארגונים המאוגדים במועצה הישראלית לבניה ירוקה, בשיתופם של משרד השיכון והמשרד להגנת הסביבה ועשרות רבות של מומחים.</p>	פיתוח המדד:
<p>אורבני-פיסי.</p>	אפיקי פעולה
<p>"שכונה 360" יכול לשמש הן בשלב התיכנון, הן בשלבי ביצוע שונים והן לקידום ושיפור.</p>	המלצות ליישום
<p>עברית.</p>	שפה
<p>לירון דן, מנהלת פרויקטים המועצה הישראלית לבניה ירוקה</p>	איש קשר
<p>--</p>	הערות

4.2 מדד הליכתיות

טבלה 13: מדד הליכתיות

פירוט	נושא
שעשוע-בר, ל. פיטרס, א. קצב, א. רונן, א., 2016. "פיתוח מדד הליכתיות המותאם לתנאי הארץ". אקולוגיה וסביבה, גיליון 7 (3), 289-290. https://magazine.isees.org.il/?p=16216	מקור, ומראה מקום:
לשמש בסיס לתהליכי תכנון ושיפור פיזי במרחב עירוני.	מטרת הכלי:
<p>הליכתיות (walkability) מייצגת את המידה שבה שטח בנוי הינו ידידותי לפעילות אנושית של מחיה, קנייה ובילוי באותו האזור. בנייה המביאה בחשבון את צורכי הולכי הרגל ואת המאפיינים שהופכים אזור לנוח להליכה, מניבה אזור שוקק חיים ופעילות אנושית, העונה על צרכים סביבתיים, בריאותיים, כלכליים ובטיחותיים. מדדי הליכתיות זוכים בשנים האחרונות לעניין רב בתחומי מחקר שונים, בין היתר בשל הצורך בהתנהלות מקיימת בערים אל מול תהליכי העיור המואצים.</p> <p>המודל כולל פרמטרים בשלוש קבוצות עיקריות:</p> <ul style="list-style-type: none"> - הסביבה הבנויה – לפי מאפייני בינוי, עירוב שימושים, מאפייני דרכים ותשתיות - הסביבה הטבעית – לפי מאפייני טופוגרפיה, צמחייה ומים, מיקרו-אקלים, רעש ואיכות אוויר - הסביבה האנושית – לפי פרמטרים חברתיים של תחושת ביטחון, אזורי פעילות ושהייה, ופרמטרים כלכליים של צפיפות מקומות תעסוקה ונדל"ן. 	תיאור:
<p>כדי לפתח מדד הליכתיות המותאם לתנאים הספציפיים של סביבות עירוניות בישראל נבחנו מדדים קיימים בעולם, כגון Walk Score ו-Walkonomics וכן ניתוח תוצאותיהם בחקרי מקרה שונים.</p> <p>מדדים אלה מתייחסים לפרמטרים או לאינדיקטורים שונים במרחב העירוני כדי להעריך באופן כמותי את מידת התאמתם של אזורים שונים להליכתיות.</p> <p>כדי לאפשר ניתוח רב-שכבתי מרחבי נעשה שימוש במערכת מ"ג (GIS). הערכת המשקל של כל פרמטר כדי לשלב את כולם למדד אחד נעשתה בהתאם לחשיבותם בהקשר המקומי. בהמשך, באמצעות ניתוח סטטיסטי-מרחבי, יזוהו דפוסים בפיזור המרחבי של תנאי מיקרו-אקלים עירוניים חזויים, שיובאו בחשבון בניקוד הכללי.</p>	פיתוח המדד:
אורבני.	אפיקי פעולה
המדד רלוונטי בתכנון ומעקב אחר תכניות פיתוח קהילתי כגון: התחדשות עירונית בהיבט האורבני.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
לימור שעשוע בר - מחוז דרום, המשרד להגנת הסביבה.	איש קשר
<p>התדריך למדד נכתב על ידי לימור שעשוע בר - מחוז דרום, המשרד להגנת הסביבה; אביבה פיטרס - TerraVision Lab; אורלי רונן וארז קצב - המעבדה לחדשנות וקיימות עירונית, בית ספר ללימודי סביבה על-שם פורטר, אוניברסיטת תל-אביב.</p>	הערות

5. מדדים למיפוי כולל של מצב חברתי-כלכלי בקהילות ולהערכת אימפקט לקהילה מיטיבה

הדוח הנוכחי כולל – בנוסף למדדים שהינם רלוונטיים ברמת הקהילה והרשות – גם מדדים אחדים המתייחסים להיבטים חברתיים וכלכליים ברמה הארצית הכוללת. לעיתים קרובות ניתן לגזור מהם מסקנות גם ברמת הקהילה והרשות המקומית. כך למשל, מזדי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) האחרונים מדווחים נתונים גם ברמת ערים גדולות וברמת המחוזות. בנוסף, מדדים כלליים אלו עשויים לתרום להערכת האימפקט במוביליות חברתית, חוסן ואיכות חיים.

5.1 מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019 (למ"ס)

טבלה 14: מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי, 2019 (למ"ס)

פירוט	נושא
למ"ס, 2019 https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/2020/indicators19_1807/h_print.pdf	מקור, ומראה מקום:
בהמשך להחלטת ממשלת ישראל מס' 2494 מאפריל 2015, ולאחר הפרסום הראשון של המדדים במרץ 2016, הלמ"ס מעדכנת מדי שנה את מדדי איכות חיים, קיימות וחוסן לאומי בתחומים שונים. בדוח של הלמ"ס מוצגים הערכים העדכניים של המדדים ברמה הלאומית, השוואות בין קבוצות אוכלוסייה שונות, השוואות לשנים קודמות והשוואות בין-לאומיות; מדדי איכות חיים בערים הגדולות (מעל 100 אלף תושבים) ולראשונה בפרסום זה מדדי איכות חיים גם לפי מחוז.	מטרת הכלי:
בדוח האמור (2019) נכללים 80 מדדים בנושאים הבאים: - איכות התעסוקה - ביטחון אישי - בריאות - דיור ותשתיות - חינוך, השכלה וכישורים - מעורבות אזרחית וממשל - סביבה - רוחה אישית וחברתית - רמת חיים חומרית - פנאי, תרבות וקהילה - טכנולוגיות המידע.	תיאור:
המדדים רוכזו וחושבו על בסיס מידע מינהלי וסקרים שוטפים המבוצעים על ידי הלמ"ס.	פיתוח המדד:
חברתי, חינוכי, כלכלי, אורבני-פיסי.	אפיקי פעולה
	המלצות ליישום
עברית.	שפה
פרופ' דני פפרמן, מנהל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.	איש קשר
--	הערות

5.2 המדד החברתי-כלכלי לרשויות מקומיות, למ"ס

טבלה 15: המדד החברתי-כלכלי לרשויות המקומיות, למ"ס

פירוט	נושא
<p>מקור: למ"ס, אפיון יחידות גיאוגרפיות וסיווגן לפי הרמה החברתית-כלכלית של האוכלוסייה, 2017 https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2020/%D7%90%D7%A4%D7%99%D7%95%D7%9F-%D7%99%D7%97%D7%99%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%92%D7%90%D7%95%D7%92%D7%A8%D7%A4%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%95%D7%95%D7%92%D7%9F-%D7%9C%D7%A4%D7%99-%D7%94%D7%A8%D7%9E%D7%94-%D7%94%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%AA%D7%99%D7%AA-%D7%9B%D7%9C%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%AA-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%90%D7%95%D7%9B%D7%9C%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%99%D7%94-2017.aspx</p>	<p>מקור, ומראה מקום:</p>
<p>הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בישראל (למ"ס) פיתחה את המדד החברתי-כלכלי לרשויות מקומיות, והחל מ-2015 היא מפרסמת את המדד החברתי-כלכלי גם ברמה של אזור סטטיסטי בתוך עיריות ומועצות מקומיות.</p>	<p>מטרת הכלי:</p>
<p>הרמה החברתית-כלכלית של האוכלוסייה נמדדה באמצעות שילוב של תכונותיה הבסיסיות של האוכלוסייה בתחומים האלה: הרכב דמוגרפי, השכלה וחינוך, רמת חיים, תעסוקה וגמלאות.</p>	<p>תיאור:</p>
<p>מדד זה מבוסס על נתונים ממקורות מינהליים, והוא מרחיב ומשלים את המדד החברתי-כלכלי 2015 של למ"ס ברמה של רשות מקומית וברמה של יישוב שפורסם בנובמבר 2018. מקורות נוספים של נתונים הם: המוסד לביטוח הלאומי, משרד האוצר, משרד הביטחון, משרד התחבורה ורשות האוכלוסין.</p> <p>החישוב בוצע עבור 16,241 אזורים סטטיסטיים בתוך 81 עיריות ומועצות מקומיות שעבורן קיים עיגון של האוכלוסייה לאזורים סטטיסטיים. האזורים הסטטיסטיים סווגו ל-10 אשכולות של הרשויות המקומיות לפי ערך המדד של כל אזור סטטיסטי בנפרד ולפי טווח ערכי המדד של הרשויות המקומיות בכל אשכול. האזורים הסטטיסטיים סווגו ל-10 אשכולות על פי המדד שחושב עבורם, כפי שנעשה עבור רשויות מקומיות ויישובים בתוך מועצות אזוריות.</p> <p>המדד ברמה של אזורים סטטיסטיים יעודכן בהמשך יחד עם המדד עבור רשויות מקומיות ויישובים בתוך מועצות אזוריות אחת לשנתיים. המדד על סמך נתוני 2017 יפורסם בשנת 2020.</p>	<p>פיתוח המדד:</p>
<p>חברתי, חינוכי, כלכלי.</p>	<p>אפיקי פעולה</p>
	<p>המלצות ליישום</p>
<p>עברית.</p>	<p>שפה</p>
<p>פרופ' דני פפרמן, מנהל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.</p>	<p>איש קשר</p>
<p>המדד אמנם זמין לשימוש אך נעשה מידי מספר שנים בהחלטת למ"ס, ואינו מכסה את כל הרשויות ואינו ספציפי לקהילות מסויימות.</p>	<p>הערות</p>

5.3 מדדי קיימות (הון) בישראל אוגוסט, למ"ס 2021

טבלה 16: מדדי קיימות (הון) בישראל אוגוסט, למ"ס 2021

פירוט	נושא
<p>מדדי קיימות (הון) בישראל, 2021, למ"ס. https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2021/%D7%9E%D7%93%D7%93%D7%99-%D7%A7%D7%99%D7%99%D7%9E%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%95%D7%9F-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C,-2021.aspx</p> <p>וכן: איכות חיים בת-קיימה בישראל: דוח ועדת המומחים של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 2021. https://www.academy.ac.il/Index3/Entry.aspx?nodeld=769&entryld=21032</p>	<p>מקור, ומראה מקום:</p>
<p>מדדי הקיימות בוחנים עד כמה אפשר לשמר ולשפר את איכות החיים הנמדדת בהווה ולהבטיח איכות חיים עבור הדורות הבאים.</p>	<p>מטרת הכלי:</p>
<p>מסגרת המדידה מבוססת על סוגי הון שונים שבהם נדרשת השקעה לצורך הבטחת איכות חיים לאורך זמן: הון כלכלי, הון טבעי, הון אנושי, הון חברתי והון תרבותי. מדדי ההון מציגים את מלאי ההון והמשאבים בחלוקה לחמש הקטגוריות הללו. הממד לאומי, ולא מפולח לפי רשויות.</p> <p>הוגדרו בסך הכל 127 מדדי הון המחולקים לחמשת סוגי הון ולקטגוריות משנה בתוך כל סוג הון. מתוכם, נכון להיום, כ-90 מדדי הון זמינים מתוך נתוני הלמ"ס.</p> <p>חמשת סוגי ההון:</p> <p>הון כלכלי: כולל הון כלכלי-פיזי והון כלכלי-פיננסי.</p> <p>הון טבעי: הון טבעי כולל משאבי טבע, קרקע ומערכות אקולוגיות, אנרגיה, מים, אוויר ואקלים.</p> <p>דוגמא למדדי הון טבעי: שטחים פתוחים, שטחים פתוחים מתוכננים, טבע עירוני</p> <p>הון אנושי: המונח הון אנושי מדגיש את העובדה שמימוניות, כישורים, השכלה ובריאות של אנשים משפיעים לא רק על איכות החיים שלהם בהווה אלא גם על הרווחה שלהם בעתיד.</p> <p>הון חברתי: הון חברתי מתייחס להיבטים של חברות בקהילה, לכידות חברתית, רשתות חברתיות ושיעורי התנדבות, היבטים של מוסדות, כולל מוסדות ממשל, והאמון שהציבור רוחש למוסדות אלו. מלאי זה מבטא את איכות היחסים בין פרטים בחברה. הנכס הבלתי מוחשי הבולט במלאי הון זה הוא אמון. דוגמא למדדי ההון החברתי: שייכות קהילתית, רשתות חברתיות: היקף הרשות החברתיות, היקף רשתות התמיכה, גיוון הרשתות החברתיות. מעורבות חברתית ואזרחית: התנדבות, חוללות פוליטית, השתתפות בעצרות ובהפגנות.</p> <p>הון תרבותי: שוני וגיוון תרבותי מהווה היבט מהותי וחשוב של החיים בישראל; הון תרבותי הוא תרבות במובנה הקלאסי וגם היבטים של זהות. ההון התרבותי כולל את האומנויות השונות (ספרות, תיאטרון וכדומה), וכן את האופן שבו אנשים מממשים ומבינים את חייהם לאור הנורמות שהם חולקים כמרכיב זהותי.</p>	<p>תיאור:</p>
<p>המדדים המוצגים רוכזו וגובשו בלמ"ס במקביל לעבודת הוועדה למדידת איכות חיים בת-קיימה בישראל של האקדמיה הלאומית והתבססו על המלצותיה, תוך התחשבות במדדים שעבורם יש נתונים זמינים ובכפוף למאפיינים הרלוונטיים למדינת ישראל. הנתונים למדדים נלקחו מתוך מאגרי המידע של הלמ"ס, ומבוססים על מידע מינהלי ועל סקרים שוטפים המבוצעים על ידה וכן ממקורות חיצוניים נוספים.</p>	<p>פיתוח המדד:</p>
<p>חברתי, חינוכי, כלכלי, אורבני-פיסי</p>	<p>אפיקי פעולה</p>
<p>במדדי קיימות (הון) - מלבד ערך המדדים עצמם, חיוני לדעת האם יש מגמות שיפור או נסיגה מתמידות במדדים, במידה מסוימת של ודאות, כדי לבדוק שינויים במדדי ההון לאורך הזמן. הנחיות מתודולוגיות ביחס לבדיקת מגמות לאורך זמן ניתן למצוא בנספח המתודולוגי: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2021/283/33_21_283nispach.pdf</p>	<p>המלצות ליישום</p>
<p>עברית.</p>	<p>שפה</p>
<p>פרופ' דני פפרמן, מנהל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.</p>	<p>איש קשר</p>
<p>--</p>	<p>הערות</p>

Gentrification Score 5.4 – ציון ג'נטריפיקציה (עילות)

טבלה 17: Gentrification Score – ציון ג'נטריפיקציה (עילות)

פירוט	נושא
Bostic, R. W., & Martin, R. W. (2003). Black home-owners as a gentrifying force? Neighbourhood dynamics in the context of minority home-ownership. <i>Urban Studies</i> , 40(12), 2427-2449.	מקור, ומראה מקום:
מטרת הכלי היא לזהות שכונות שמתרחשים בהם תהליכי ג'נטריפיקציה.	מטרת הכלי:
<p>נתוני המדד מבוססים על ניתוח רב משתני של 9 אינדיקטורים הנמדדים בשכונות הנחקרות, לרוב בשתי נקודות זמן (T1 ו-T2):</p> <ul style="list-style-type: none"> - אחוז התושבים בגיל 25 ומעלה שהינם בעלי תואר אקדמי ראשון - אחוז התושבים בגיל 25 ומעלה שהינם בעלי השכלה אקדמית כלשהי - אחוז התושבים ובתי אב בעלי הכנסה דומה לממוצעת במשק - אחוז התושבים שהינם בעלי הדירות/בתים בשכונה - שיעור השינוי בשכוחות התושבים בטווח הגילים 30-44, בתקופה הנמדדת - רמת העוני - שיעור בעלי הבתים הלבנים (לעומת קבוצות אתניות אחרות) - שיעור השחורים - שיעור מספר העובדים האדמיניסטרטיביים העוסקים בדיוור. 	תיאור:
המדד פותח במסגרת מחקר ספציפי על בעלי בתים שחורים בערים אחדות בארה"ב, בין השנים 1970 ל-1990.	פיתוח המדד:
אורבני-פיסי.	אפיקי פעולה
שימוש במדד בישראל מחייב התאמה למאפייני ערים ושכונות בישראל.	המלצות ליישום
אנגלית.	שפה
<p>Raphael W. Bostic</p> <p>School of policy, Planning, and Development</p> <p>University of Southern California. Los Angeles, CA 90089-0626, USA</p> <p>Email: Bostic@usc.edu</p>	איש קשר
יש להתאים את המדד לנתונים ישראליים.	הערות

5.5 מיטביות (well-being) *

טבלה 18: מיטביות (well-being) *

פירוט	נושא
Kimhi, S., & Eshel, Y. (2009). Individual and public resilience and coping with long-term outcomes of war 1. <i>Journal of Applied Biobehavioral Research</i> , 14(2), 70-89.	מקור, ומראה מקום:
מיפוי תחושת הפרט לגבי איכות חייו.	מטרת הכלי:
שאלון המתייחס לתחושת איכות החיים. נבדק ותוקף בהקשר של מצבי חרום. בשאלון שבע שאלות בנושאים הבאים: - עבודה - בריאות - פנאי - קשרים חברתיים - מעורבות - יחסים - תפקוד.	תיאור:
המדד פותח ותוקף על ידי שאול קמחי ויונתן אשל.	פיתוח המדד:
חברתי.	אפיקי פעולה
שאלון שימושי לפעילים ועובדים קהילתיים בשטח להערכה תקופתית של תחושת מיטביות בקהילה.	המלצות ליישום
עברית.	שפה
פרופ' שאול קמחי, מכללת תל חי.	איש קשר
* המושג Well-being מתורגם בצורות אחדות ושונות לעברית: בנוסף למיטביות, קיימים המושגים שלומות, רווחה נפשית, איכות חיים טובה ועוד. הכלי מחייב התאמה מסוימת לצורך קהילה מיטיבה בהתייעצות ואישור שאול קמחי.	הערות

* * *

חברה

מוסד שמואל נאמן
למחקר מדיניות לאומית

טל. 04-8292329 | פקס. 04-8231889
הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל
קרית הטכניון, חיפה 3200003-ww
w.neaman.org.il